

Partide politice și mass-media în România de azi

Tudor Pitulac

Introducere

Ceea ce urmărim în acest capitol este o incursiune cu privire la suprapunerea funcțională a partidelor politice, pe de o parte, și a mass-media, pe de altă parte. De regulă, se presupune că funcțiile specifice delimitează ariile de competență corespunzând fiecăruia dintre cele două domenii. Ne propunem să demonstrăm că, în timp, funcționalitatea anemică a partidelor politice le-a erodat credibilitatea și că, pe fondul luptei politice care se desfășoară în ultimii ani la nivelul societății democratice românești, aceasta a favorizat apariția unei lupte pentru putere ce are drept miză transferul *ad-hoc* al prerogativelor politice către mass-media. Considerăm că impactul negativ al acestei situații asupra climatului democratic a fost deja experimentat de societatea românească.

Democrație și originalitate

După schimbările din 1989, mass-media de la noi din țară au contribuit în bună măsură la orientarea publicului prin informarea asupra noului sistem politic, unul pluralist, democratic. Deși nu ne propunem aici să discutăm despre mult vizitata temă revoluție/lovitură de stat, trebuie să arătăm că premisele schimbării influențează profilul viitorului regim. Dacă într-o țară nedemocratică se ajunge la un moment în care majoritatea cetățenilor consideră că merită să lupte pentru a impune un regim democratic, masa critică existentă va cataliza configurarea noului regim în funcție de un model asumat. Dacă lucrurile se petrec altfel, atunci căutările se vor extinde pe o perioadă mai îndelungată iar diversele costuri vor fi pe măsură. Așa cum ne arată Sartori, „dintre condițiile democrației, cea mai puțin amintită este aceea că ideile greșite despre democrație fac ca democrația să funcționeze greșit”.¹ Sau, puțin mai departe, „comportamentul nostru politic depinde de ideea noastră despre ceea ce este, ce trebuie și ce poate fi democrația. Deși democrația este mult mai complicată decât orice altă formă politică, paradoxal ea nu poate supraviețui dacă principiile și mecanismele sale nu ar fi accesibile capacității intelectuale a cetățeanului obișnuit”.² Ar fi interesant un inventar

¹ Giovanni Sartori, *Teoria democrației reinterpretată*, traducere de Doru Pop, Polirom, Iași, 1999, p. 32.

² Sartori, *Teoria*, pp. 38-39.

al precondițiilor care au contribuit la conturarea fațetelor așa-numitei democrații originale românești.

Pentru a-și dezvolta în lume caracteristicile pe care le cunoaștem astăzi, democrația a avut un traiect etapizat, sinusoidal. Huntington³ indică trei valuri ale democratizării: primul val a avut loc între 1828 și 1926 (fiind urmat de un val de revers între 1922 și 1942); cel de-al doilea a avut loc între 1943 și 1962 (urmat, la rândul său, de un al doilea val de revers, în perioada 1958-1975); al treilea a început în 1974 în Portugalia, ajungând în 1990, odată cu organizarea primelor alegeri libere, și în România.

Dar pentru a se susține, democrația modernă are nevoie de cetățeni educați din punct de vedere politic. Dacă vorbim despre marea masă a cetățenilor, (in)formarea politică se realizează într-o măsură covârșitoare prin mass-media. În consecință, democrația este în strânsă legătură cu mass-media. Mai exact, democrația nu poate exista fără o presă liberă. Este edificator modul în care Baker⁴ prezintă corespondența dintre diversele tipuri de democrație și mass-media. În cazul democrației elitiste, pentru a-și îndeplini misiunea pe care și-o asumă, este nevoie de o presă care să îndeplinească sarcini clare și care să fie liberă să acționeze corect. Rolul principal al presei ar fi de a demasca corupția și incompetența guvernamentală. Adepții democrației pluralist libere sunt de părere că orice om și orice grup are un interes propriu. „Teoria pluralist-liberală susține faptul că bunul mers al instituțiilor (inclusiv cea a mass-media), ar trebui să se bazeze pe crearea de compromisuri sau înțelegeri justificate între grupuri”⁵. Pe de o parte, presa trebuie să ofere indivizilor informații despre interesele pe care le au și să-i ajute să se mobilizeze pentru promovarea lor, iar pe de altă parte să conștientizeze politicienii cu privire la nevoile cetățenilor. Când vorbim despre democrația republicană și relația cu mass-media se pune problema în ce măsură aceasta din urmă constituie o instituție democratică de bază și dacă prin structura sa facilitează procesul deliberării cu privire la binele comun. În acest caz presa trebuie să fie discursivă, cuprinzătoare, să încurajeze reflecția și alegerea politică. La rândul ei, democrația complexă are nevoie de entități media care să ajute grupurile să recunoască momentele de criză și să mobilizeze membrii participanți. Entitățile media segmentate trebuie să susțină aceleași scopuri referitoare la valoarea fiecărui grup.

Mergând pe direcția lui Bernard Manin, Jean Boudouin⁶ subliniază cele trei momente succesive ale democrației. Democrația parlamentelor corespunde fazei primare a democrației libere, deputații reprezentând alegătorii, fără a respecta o disciplină anume. Adunările reprezentative funcționează ca niște instanțe deliberative, dar care rămân imune la opinia publică. Parlamentul funcționează izolat. În cazul democrației partidelor încrederea alegătorului e îndreptată către o formațiune politică și nu către o persoană anume. Oferta politică nu mai include amatori, ci oameni din ce în ce

³ Samuel Huntington, „Al treilea val al democrației”, în *Revista Română de Științe Politice*, vol. 2, nr. 1, aprilie 2002, pp. 19-40.

⁴ C. Edwin Baker, *Mass-media, piața și democrația*, traducere de Ileana Coșan, Luciana-Sabina Tcaciuc Moldova, Iași, 2008.

⁵ Baker, *Mass-media*, p. 153.

⁶ Jean Boudouin, *Introducere în sociologia Politicului*, traducere de Ioana Iaworski, Amarcord, Timișoara, 1999.

mai pregătiți în domeniu, pentru care activitatea politică devine predilectă. În fine, democrația publicului tinde să le cuprindă și să le depășească pe cele amintite anterior, ceea ce contează fiind alegerea liderului și constituirea majorității de guvernare.

Pentru ca forma actuală a democrației să se perpetueze, este necesar ca cetățeanul obișnuit să înțeleagă, să asimileze și să aibă capacitatea de a reacționa. În consecință, presa a acționat în această direcție, prezentând mecanismele puterii astfel încât acestea să poată fi înțelese și de către publicul larg. Cu alte cuvinte, puterea politică nu își mai exercită atribuțiile independent de presă, confruntarea dintre factorii ce dețin puterea sau se luptă pentru cucerirea ei fiind translată într-un mediu guvernat de legile comunicării. Dezbaterile care inițial se desfășurau exclusiv în Parlament au început să fie translate din ce în ce mai mult în spațiul audio-vizual, astfel încât gradul de subiectivism al acestora a crescut considerabil, cel puțin în ultima perioadă.

Partidele politice în perspectivă funcțională

Înainte de a ne concentra pe aspectele privind suprapunerea funcțională, este utilă o scurtă incursiune în teoria partidelor politice. Mai exact, ne interesează partea ce reliefează funcțiile acestora, deoarece de îndeplinirea lor a depins în mare măsură evoluția democrației așa cum o cunoaștem astăzi.

Bernard Denni și Patrick Lecomte⁷ sintetizează principalele funcții atribuite partidelor politice, așa cum au fost enunțate de către George Lavau⁸. Funcția de legitimize-stabilizare este cea care determină capacitatea sistemului politic de a anihila tensiunile interne care îl pot destabiliza, permițând funcționarea sistemului politic. Funcția de schimbare politică se exercită prin critica față de politicile promovate de cei care dețin puterea politică, prin propunerea de programe alternative și de reînnoire a autorităților în funcție. Funcția tribuniciană apare preponderent în societăți caracterizate prin eterogenitate culturală, socială, economică și politică, atribut ce poate conduce la disensiuni puternice. Astfel, pentru a putea contracara posibile manifestări împotriva sistemului existent, grupările politice declarat ostile sunt lăsate să își exprime nemulțumirile într-un cadru organizat. Această situație asigură și o oarecare stabilitate ordinii politice existente, iar pe de altă parte împiedică apariția unor conflicte majore. Cu alte cuvinte, este vorba despre renunțarea la un posibil obiectiv revoluționar în favoarea exploatarea nemulțumirilor în cadrul ordinii existente. Adică este preferată schimbarea în sistem și nu schimbarea sistemului.

O abordare orientată spre aspecte considerate relevante din perspectiva prezentului capitol se întâlnește la Pierre Bréchon⁹. Desigur, atenția se îndreaptă către funcțiile exercitate în cadrul unor sisteme de partide competitive. O primă funcție

⁷ Bernard Denni, Patrick Lecomte, *Sociologia Politicului*, vol. II, traducere de Marta Nora Țănea Eikon, Cluj-Napoca, 1999, pp. 98-100.

⁸ G. Lavau, *Partis politiques et réalités sociales. Contribution à une étude réaliste des partis politiques*, Presses de la Fondation nationale des sciences politiques, Paris, 1952.

⁹ Pierre Bréchon, *Partidele politice*, traducere de Marta Nora Țănea, Adina Barvinski, Eikon, Cluj-Napoca, 2004.

vizează educarea politică a cetățenilor, precum și formarea opiniei publice. Cum știm, competiția cu mass-media pentru exercitarea acestei funcții este tot mai puternică. O altă funcție a partidelor politice este cea programatică. În contextul luptei pentru cucerirea puterii, fiecare formațiune politică trebuie să își prezinte oferta, programul. Recrutarea politică sau, mai exact, selecția candidaților este încă o funcție a partidelor politice. Este una dintre cele considerate a se realiza prin derularea activității interne a partidelor, contribuind la configurarea elitei politice. Funcția de control a celor aleși vizează creșterea capacității de a reacționa concertat a celor care sunt parte a unui grup parlamentar, de exemplu.

Din perspectivă sistemică, supraîncărcarea sistemului politic cu multiple solicitări identice poate fi evitată în principal prin asumarea de către partidele politice a funcției de agregare a intereselor similare. Complementar, este necesară o ierarhizare a priorităților; altfel spus, stabilirea agendei politice în funcție de agenda publică și de orientarea doctrinară, luând în considerare și contextul global.

În țara noastră, din punct de vedere legislativ, în articolul 8 al Constituției României este prevăzut faptul că partidele politice contribuie la definirea și la exprimarea voinței politice a cetățenilor, respectând ordinea de drept și principiile democrației. De asemenea, pluralismul politic în societatea românească devine o condiție, dar și o garanție a democrației constituționale.

La toate acestea mai trebuie adăugate condițiile care ar trebui îndeplinite pentru a putea vorbi despre partide politice în adevăratul sens al cuvântului, altfel spus pentru a fi capabile să își exercite funcțiile. Ele ar trebui să aibă organizare completă atât la nivel central cât și la nivel local; să vizeze în mod expres cucerirea și exercitarea puterii monocolor sau în coaliții, iar pentru asta trebuie să participe în alegeri; să aibă durata de viață politică mai mare decât cea a persoanelor care le înființează.

Mass-media în perspectivă normativ-funcțională

„A patra putere [în stat], presa reprezintă garanția funcționării corecte a puterilor constituționale ale statului (executivă, legislativă și judecătorească), pe care le supraveghează ca un câine de pază. Sintagma metaforică trebuie înțeleasă ca putere pe care o are presa de a urmări modul în care este respectată constituționalitatea statului de drept, putere pe care o transferă, prin informare, cetățenilor, pentru a-i ajuta să se împotrivescă abuzurilor de tot felul. Apărând libertatea de exprimare, jurnaliștii apără implicit dreptul la informare al cetățeanului. Mass-media nu are putere de comandă, asemenea instituțiilor statului, dar impactul asupra societății este covârșitor: ele informează, dezvoltând spiritul civic, creează curente de opinie, lansează mode și propulsează personalități”¹⁰. Din acest pasaj am putea deduce cam cum s-ar putea petrece lucrurile în societatea ideală: conștiința civică ar fi mai presus de orice la tehnocrați, la politicieni, la magistrați și, cu deosebire, la jurnaliști. Fiecare ar promova cu bună credință Binele Comun, iar dacă ar mai fi scăpări, presa ar interveni prompt, iar culpabilul s-ar scutura pe loc de toate relele. La fel s-ar petrece lucrurile și atunci când vreun

¹⁰ Luminița Roșca, *Formarea identității profesionale a jurnaliștilor*, Polirom, Iași, 2000, pp. 10-1.

personaj strecurat miraculos printre pereții perfect șlefuitori ai procesului socializării ar fi fost cu bună știință ceva potrivit interesului public. În fapt, după adăugarea presei la triada zugrăvită în *De l'esprit de lois* de către Montesquieu¹¹, trebuia să ne așteptăm și la mișcări care măcar să semene confuzie, dacă nu chiar să permită substituiri ierarhice.

Pentru Mihai Coman¹², presa trebuie să fie mai întâi mediu de dezbatere, câmp al poziționării și catalizator al fixării ideilor. Locurilor în care în mod tradițional se derulau dezbaterile publice (cafenele, cenacluri ș.a.) li se substituie mass-media, ca spațiu nelocalizat, propice multiplicării spațiilor publice corespunzător multiplelor identități culturale și sociale. Într-o altă abordare, Doru Pop¹³ identifică pentru mass-media: funcția informativă; funcția corelativă; funcția continuativă; funcția de divertisment și amuzament; funcția mobilizatoare.

Noile sisteme media sunt diverse și livrează cantități copleșitoare de informații pentru consultarea cărora cetățenii depun minimum de efort. Rămân, desigur, toate interogațiile cu privire la capacitatea indivizilor de a filtra informația primită astfel încât să evite sau să reducă riscul de a-și însuși informații denaturate voit sau nu. Intens dezbătută pe alocuri, ideea unei legi a presei a generat tensiuni ce nu se atenuază. Practic, în acest moment, în România nu există nicio autoritate de reglementare specială pentru presa scrisă și presa online. Cele două Camere ale Parlamentului au comisii pentru cultură și mass-media, dar ele nu pot controla modalitatea în care jurnaliștii își practică meseria. Consiliul Național al Audiovizualului – CNA este prin lege gardian al interesului public și autoritatea unică de reglementare în peisajul audiovizual românesc. Este o instituție publică autonomă, aflată sub control parlamentar și deservită de membri numiți pentru un mandat de șase ani. Lista *stakeholder*-ilor poate fi completată prin includerea generică a organizațiilor profesionale suficient de puternice și de credibile pentru a legitima, a impune un cod deontologic și a sancționa derapajele.

Încercările de a suprima această deficiență din spațiul mass-media prin adoptarea unei reglementări legislative au în vedere un proiect de lege propus în toamna anului 2010. Dintre prevederi, reținem faptul că atât presa scrisă cât și cea electronică ar urma să intre sub controlul Consiliului Național al Audiovizualului. Potrivit proiectului, publicațiile din presa scrisă și online trebuie să obțină licența de funcționare din partea CNA, valabilitatea acesteia urmând să fie de 7 ani. Prevederea este fără precedent în istoria de după 1989 a presei din România¹⁴.

Însă acest proiect, sub pretextul nerespectării normelor europene în domeniu și pentru că ar fi îngreunat în mod evident libertatea presei scrise și online, a fost respins de către deputații din Comisia de Cultură și Mass-Media. Mai mult, proiectul a fost criticat atât de politicieni, inclusiv de PDL, în calitate principal partid al coaliției de guvernare în funcție, dar și de organizațiile care apără drepturile jurnaliștilor¹⁵.

¹¹ Montesquieu, *De l'esprit de lois*, Œuvres complètes, tome premier, Édition de Ch. Lahure, Paris, 1856.

¹² Mihai Coman, *Mass media în România post-comunistă*, Polirom, Iași, 2003.

¹³ Doru Pop, *Mass-media și democrația*, Polirom, Iași, 2001.

¹⁴ „Proiect de lege PDL, marca Prigoană, pentru controlul presei scrise și online”, online la <http://www.optimalmedia.ro/stire-interviu/proiect-de-lege-pdl-marca-prigoana-pentru-controlul-presei-scrise-si-online/2819>, accesat la 14.02.2011.

¹⁵ „Deputații au respins proiectul de lege depus de Prigoană: îngreună libertatea presei!”, online la

Relaționarea dintre mass-media și sfera politică a căpătat alte conotații în contextul declarării la nivel public a celei dintâi ca fiind o amenințare pentru siguranța națională. Luna iunie a anului 2010 a fost marcată la nivel mediatic de un atac puternic lansat din partea Președinției la adresa mass-media, aceasta fiind inclusă în Strategia Națională de Apărare a Țării ca vulnerabilitate. Astfel, în Strategie se vorbește despre „fenomenul campaniilor de presă la comandă cu scopul de a denigra instituții ale statului prin răspândirea de informații false despre activitatea acestora” și se semnalează „presiunile exercitate de trusturi de presă asupra deciziei politice în vederea obținerii de avantaje de natură economică sau în relația cu instituțiile statului”¹⁶.

Reacțiile din partea presei au fost la fel de vehemente, reținându-ne atenția declarația lui Cristian Tudor Popescu: “E sumbru și îngrijorător. [...] Faptul că există interese patronale evidente în diverse televiziuni care distorsionează adevărul, îl ascund, nu justifică introducerea presei ca pericol la adresa siguranței naționale.[...] E un grav abuz la adresa democrației”¹⁷.

De actualitate este recenta declarație a secretarului general al Federației Internaționale a Jurnaliștilor, Aidan White, conform căreia desemnarea presei printre amenințările la adresa siguranței naționale este un demers „neconstituțional, este împotriva drepturilor omului, încalcă libertatea de exprimare. E inacceptabil ca o politică națională să identifice jurnalismul ca o amenințare la siguranța națională. Ceea ce mă îngrijorează este că s-a întâmplat într-un mod firesc, ca și cum trebuia să se întâmple”¹⁸.

Dar nu numai în România relația dintre mass-media și sfera politică a început să capete valențe din ce în ce mai tensionate. Este relevant cazul Ungariei, care la începutul anului 2011 a adoptat legea presei, act care a generat controverse la nivelul opiniei publice europene, dar și proteste de stradă, care pot fi caracterizate drept unele dintre cele mai ample de după căderea cortinei de fier¹⁹. Statele membre Uniunii Europene au atras atenția asupra unor aspecte ce contravin libertății presei și a cuvântului. Primul este legat de faptul că prevederea privind echilibrul în relatare se aplică și în cazul unor entități care nu au legătură cu media, cum ar fi video-blogurile. O altă problemă ar fi faptul că legea are prevederi speciale pentru presa străină care funcționează în Ungaria, ceea ce deschide calea unor posibile abuzuri. În plus, legea mai prevede ca toate instituțiile de presă să se înscrie în cadrul configurat de noua autoritate, ceea ce ar putea afecta de asemenea libertatea de exprimare. Legea permite noii auto-

http://www.money.ro/deputatii-au-respins-proiectul-de-lege-depus-de-prigoana--ingradeste-libertatea-presei_697171.html, accesat la 14.02.2011.

¹⁶ Anca Simina, „Băsescu face din moguli amenințări la siguranța națională”, în *Evenimentul Zilei* din 23.06.2010, online la <http://www.evz.ro/detalii/stiri/basescu-face-din-moguli-amenintari-la-siguranta-nationala-898903.html>, accesat la 14.02.2011.

¹⁷ „Julian Fota, consilier prezidențial: «În documentul CSAT nu apare ideea de presă ca pericol»”, în *Evenimentul Zilei* din 23.06.2010, online la <http://www.evz.ro/detalii/stiri/ctp-despre-moguli-ca-pericol-national-e-un-grav-abuz-la-adresa-democratiei-898908.html>, accesat la 14.02.2011.

¹⁸ „Aidan White (FIJ): Identificarea presei ca o amenințare la siguranța națională, inacceptabilă”, online la <http://news.corect.com/politics/intern/aidan-white-fij-identificarea-presei-ca-o-amenintare-la-siguranta-nationala-inaccept>, accesat la 14.02.2011.

¹⁹ Peter Zilahy, „Hungary media law protest shows forbidden fruit remains sweet”, în *The Guardian*, 14.01.2011, online la <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2011/jan/14/hungary-media-law-protest?INTCMP=ILCNETTXT3487>, accesat la 14.01.2011.

rități media să aibă acces la documente ale organelor de presă și să-i constrângă pe ziaristi să-și dezvăluie sursele de informare despre probleme vizând securitatea națională²⁰. Având în vedere reacțiile vehemente, Ungaria a acceptat să amendeze unele prevederi ale acestui act legislativ, dar trebuie să păstrăm în atenție acest aspect, în special în corelație cu situația din țara noastră²¹.

Exemplificând prin aceste situații tensionate, încercăm să atragem atenția asupra faptului că limitarea sau delimitarea prerogativelor pe care le exercită mass-media în spațiul public este un teren sensibil și trebuie analizat cu atenție, pentru că în sfera libertății de exprimare demarcațiile sunt atât de subtile, încât riscul alunecării spre extreme care tind să suprimă libertatea cuvântului poate căpăta proporții nebanuite.

Relația dintre presă și mass-media poate fi înțeleasă și analizată din mai multe perspective. Cristina Coman²² a realizat un studiu *panel* în 1997, 1999 și 2003 având ca subiect atitudinea jurnaliștilor din presa scrisă și televiziune despre purtătorii de cuvânt și viceversa. Este o fantă prin care putem întrezări zone ce sunt străbătute rar. Una dintre concluziile acestui studiu arată că jurnaliștii consideră că specialiștii în relații publice sunt manipulatori ai presei (61% în 1997 și 40% în 2003) și că nu își îndeplinesc sarcinile de serviciu (28% în 1999 și 41,75% în 2003). Specialiștii PR sunt de părere că relația lor cu presa s-a îmbunătățit simțitor (de la 30% în 1997 la 67,5% în 2003) datorită sincerității, profesionalismului și calității informațiilor. Totuși, relaționiștii le reproșează jurnaliștilor faptul că sunt avizi după senzațional (50% în 1997) și că uneori sunt lipsiți de etică. Pe ansamblu, relația dintre specialiștii din relații publice și jurnaliști este una care se dorește a fi în echilibru, dar în realitate acest fapt este destul de greu de realizat pentru că deseori, din rațiuni foarte diverse, ziaristii „prelucrează” și transformă informațiile pe care cei de la departamentele de comunicare cu presa le oferă. La fel, jurnaliștii trebuie să fie permanent într-o atitudine de circumspecție pentru a nu deveni victime ale eventualelor încercări de „intoxicare”. Alte și alte studii ne arată inadvertențele dintre agenda populației, pe de o parte, și cea a presei sau a partidelor politice, pe de altă parte.

Prefacerile mass-media în acest context pot fi analizate și din perspectiva structurilor asociative profesionale. Conform legii, indiferent de domeniul de activitate, orice asociație profesională se constituie pentru realizarea unor activități de interes general sau comunitar. În acest context legal, asociațiile profesionale de presă ar trebui să își desfășoare activitatea în direcția promovării unor principii deontologice și etice după care să funcționeze mass-media din România.

Un asemenea organism este Clubul Român de Presă, structură organizațională nonguvernamentală, apolitică, ce deține personalitate juridică din 1998²³. De reținut în contextul temei abordate este Scrisoarea deschisă adresată membrilor Consiliului de Onoare în momentul părăsirii funcției de președinte CRP de către jurnalistul Cristian

²⁰ Flavius Toader, „Ungaria: «Libertatea presei se duce de răpă»”, în *Evenimentul Zilei*, 03.01.2011, online la <http://www.evz.ro/detalii/stiri/ungaria-libertatea-presei-se-duce-de-rapa-917243.html>, accesat la 14.02.2011.

²¹ Oana Țepeș Greuruș, „Ungaria a acceptat să amendeze legea presei”, în *Evenimentul Zilei*, 8.02.2011, online la <http://www.evz.ro/detalii/stiri/ungaria-a-acceptat-sa-amendeze-legea-presei-920626.html>, accesat la 14.02.2011.

²² Cristina Coman, *Relații publice și mass-media*, Polirom, Iași, 2004.

²³ <http://clubulromandepresa.ro/>, accesat la 01.03.2011.

Tudor Popescu. La acel moment (noiembrie 2006!), CTP declara: „Am încercat să asigur [...] o capacitate ridicată de reacție rapidă a Clubului la încălcările flagrante ale deontologiei din presă și nu numai. Am sperat într-o reducere a tensiunii și animozităților dintre clasa politică și presă prin întâlnirile oamenilor politici marcanți cu Consiliul de Onoare al Clubului [...] Viața politică din ce în ce mai vulgară și superficială din România ultimilor ani este însoțită, ca și cum n-ar vrea să rămână mai presus, de o presă tot mai degradată, moral și profesional²⁴”.

Este evident eșecul tentativei de conturare a unei direcții comune de urmat din punctul de vedere al valorilor general acceptate. În absența unei structuri profesionale viabile, și urmărind cu totul alte interese decât cele care ar trebui vizate în mod obiectiv, pescuitori în ape tulburi inițiază tot felul de pseudo-asociații profesionale. Un exemplu este proaspăt înființata Asociație Română a Profesioniștilor Mass-Media.

Suprapunerea funcțională a partidelor politice și a mass-media

În mod declarat, nu ne dorim ca prezentul capitol să se situeze de partea niciunuia dintre beligeranți. Cu toate acestea, ar putea să apară ideea că presa este cea anatemizată, în timp ce partidele politice ar fi mai puțin vinovate. Explicația este foarte directă. Deși ambele părți sunt la fel de vinovate, faptul că în special din partea presei se aștepta prima mișcare menită să declanșeze mecanismul de rupere a cercului vicios care ne menține în subdezvoltare, face ca în analiza făcută presei să intre ca ingredient și dezamăgirea. Nu cred că la acest moment se așteaptă în mod real ceva pozitiv dinspre partidele politice. Așteptările erau ca mass-media să amendeze slăbiciunile partidelor și astfel să le canalizeze spre paliere de manifestare politică în care probabilitatea întâlnirii cu interesul public să fie crescută. Așteptări mari, dezamăgire pe măsură.

Peisajul media post-decembrist a cunoscut etape foarte diverse. În timp, așteptările mai mult implicite ale unora dintre experții care utilizează presa atât ca obiect cât și ca subiect s-au conturat într-o manieră mai degrabă normativă. Presa ar fi urmat să se profesionalizeze (pregătirea jurnaliștilor se realizează la nivel (post)universitar, marile corporații au palpat piața etc.); structurile profesionale sau măcar cea mai importantă dintre acestea – dacă, printr-o minune, scindarea prezentă în România în cazul tuturor categoriilor ar fi marcat mai puțin acest segment – ar fi reușit să adopte un cod deontologic adecvat și, mai important, ar fi avut succes în sancționarea derapajelor; jocurile de-a puterea sau de-a opoziția s-ar fi succedat în funcție de preeminența nevoii de profit financiar sau de consolidare pe piață etc. Partidele politice ar fi trebuit să înceapă să își asume coerent funcțiile și să își amelioreze capitalul de încredere. Avem imaginea unui climat de normalitate din care cu toții am fi avut de câștigat.

Experiența campaniei prezidențiale din 2009 a fost însă halucinantă. Maniera în care s-a derulat în zona vizuală, în special, a declanșat întrebări și îngrijorări legi-

²⁴ Bety Blagu, „Cristian Tudor Popescu a demisionat din Clubul Român de Presă”, în ediția online *HotNews.ro*, din 20.11.2006, online la <http://www.hotnews.ro/stiri-arhiva-1141868-cristian-tudor-popescu-demisionat-din-clubul-roman-presa.htm>, accesat la 01.03.2011.

time. Cel puțin pentru cei care aveau așteptări de genul celor expuse mai sus, după terminarea alegerilor urma să se petreacă cu necesitate un cutremur în câmpul mass-media. Chiar în miezul evenimentelor au existat de altfel câteva luări de poziție care prefigurau o analiză fermă în perspectiva unor reconfigurări la nivelul breslei. În anul 2010 ar fi fost de așteptat lansarea unei noi platforme profesionale cu reguli ferme și marje înguste la care să se solicite afilierea.

Departate de asta, anul 2010 a accentuat direcția prefigurată în anul anterior. Manifestările și consecințele în plan strict jurnalistic sunt prea proeminente pentru a fi justificată vreoaică prezentare a lor aici. Concomitent însă, au apărut nu doar interogații și îngrijorări, ci și consecințe în zona politicului. Se pune întrebarea: care să fie miza esențială a acestei înfruntări care capătă proporții epice? Interese economico-financiare? Acestea au fost întotdeauna, cel puțin la aceeași intensitate. Încrâncenări viscerale? Nici acestea nu au lipsit, iar faptul că își au rădăcinile în zona instinctuală le face să nu diminueze în timp. Dorința de a lega fire translucide de membrele politicienilor, astfel încât actul politic să fie foarte prietenos? Nimic nou, iarăși.

Dacă într-o secțiune anterioară schițam ironic coordonatele unei lumi în care relația politic – mass-media era ideală din punctul de vedere al cetățeanului, aici putem de asemenea să caricaturizăm, dar fără ca de această dată să mai simțim impulsul de a zâmbi. Atât timp cât prezența în fața ecranului este net superioară prezenței la vot, de vreme ce oamenii politici viețuiesc politic mai bine sau mai puțin bine în funcție de relația cu mass-media, dacă tot prin televizor se asigură poporului circulația și informații despre gustul pâinii, iar rezultatele *screening*-ului *rating*-urilor nu sunt contestate, mișcarea „logică” ar fi ca preluarea puterii politice să se realizeze pe baza audienței direct de către cei care o fac. S-ar găsi cu siguranță un termen inspirat care să surprindă fericit ceea ce acum se rostogolește fie ca televiziune-partid, fie ca partid-televiziune, de la caz la caz. Și atunci am putea rezolva creativ și problema legii presei prin amendarea legii partidelor politice în sensul extinderii condițiilor pentru înființarea unui partid politic și pentru crearea unui post de televiziune, de exemplu. Cum nimeni nu fost interesat până acum să sancționeze folosirea de semnături false pe liste de adeziune sau să verifice existența organizațiilor în numărul minim de județe specificat în lege, poate vom vedea televiziuni care să se numească „X TV – Aripa Tânără”, de exemplu.

Chiar dacă nu va fi fost prezentă ca intenție de la început, printr-un efect pervers s-a ajuns la situația în care interferența funcțională dintre partide și presă în starea de confuzie cronicizată s-a transformat în suprapunere a funcțiilor. Incapacitatea formațiunilor politice de a-și stabili o bază minimală de interese proprii comune le-a adus în situația în care zona de competență le este cotropită fără să poată reacționa. Perfect justificabilă, în prezența ghilimelelor, situarea pe poziția de a patra putere în stat. Însă dispariția ghilimelelor în societăți cu o cultură democratică precară face ca presa să cocheteze cu ideea preluării unora dintre rolurile celorlalte puteri. Telejustiția este un exemplu, doar că aici locul de muncă al judecătorului/procurorului nu depinde fundamental de presă, și atunci acesta își poate consulta conștiința sau buzunarul chiar cu televizorul deschis. Cel puțin în cazul referendumurilor se constată, de asemenea, că presa decide în bună măsură rezultatul.

Pentru o parte a funcțiilor indicate în teoria politică în dreptul partidelor politice, este de înțeles interferența cu mass-media. De altfel, nici Montesquieu nu pos-

tula separația absolută a celor trei puteri în stat. În capitolul imediat următor celui în care prezintă principiul separației puterilor, autorul francez subliniază că între ele trebuie să existe zone de contact, pentru că altfel mecanismul nu ar mai funcționa ca un ansamblu.

Este foarte interesantă analiza mecanismului puterii și a structurilor ce dețin puterea, așa cum sunt prezentate de C. W. Mills și F. Hunter²⁵. Deținerea puterii este o coordonată utilă în contextul prezentului capitol, pentru a înțelege suprapunerea funcțiilor dintre partidele politice și mass-media. Problematika deținerii puterii va fi prezentată în continuare plecând de la capacitatea de a lua decizii în raport cu posibilitatea de a justifica în mod obiectiv respectivele decizii.

În ultimă instanță, această problemă poate fi redusă la explicarea relației dintre factorii care dețin puterea, cei care o utilizează, cei care au de câștigat de pe urma acesteia și cei cărora li se atribuie puterea. Incursiunea în această problemă este justificabilă tocmai pentru că a deține puterea înseamnă, dacă nu în mod direct a lua decizii, cel puțin capacitatea de a determina sau de a induce luarea unei decizii care să conducă spre o direcție favorabilă celui care influențează²⁶.

Teoria lui Wright Mills după cum este prezentată de către Domhoff în articolul citat mai sus definește puterea ca fiind împărțită între trei domenii birocratice sau, cu alte cuvinte, actori sociali, care s-au cristalizat de-a lungul istoriei în Statele Unite. Este vorba despre elita corporațiilor / elita mediului de afaceri sau a oamenilor de afaceri, membrii nucleului dur al politicului, respectiv elita militară, care conlucrează în procesul de luare a deciziilor suficient încât să se constituie într-o elită a puterii. Puterea definită ca trăsătură a unui grup sau a unei comunități este împărțită între aceste categorii. Mills merge mai departe și afirmă că, la nivel înalt, aceste ierarhii separate conlucrează pentru a lua decizii comune, care să împlinescă scopuri comune sau să ajungă la un punct comun care să le fie favorabil.

Ulterior, alte studii de factură empirică au demonstrat că ideea tripartită a lui Mills nu se justifică decât în privința ierarhiei pe care o formează comunitatea corporatistă / a oamenilor de afaceri, simbol al puterii economice. Prin urmare, la acest moment al discursului, vorbim despre două direcții: una care împarte factorul decizional între trei actori colectivi și cealaltă care atribuie puterea de decizie unei singure ierarhii, cea determinată de factorul economic sau de puterea economică, cu influență directă asupra configurării spațiului politic.

Această viziune, chiar dacă pare străină spațiului românesc, se aplică în contextul prezentului demers. Cercetătorii sistemului puterii au ajuns la concluzia că factorul economic, concretizat în sistemul corporațiilor, determină deciziile politice în patru direcții: interese specifice, planificarea politicilor, formarea opiniei publice, respectiv procesul de selecție a candidaților. Este vorba despre o comunitate *sui-generis* a corporațiilor media, care deși (sau tocmai pentru că) se conduc după o lege a

²⁵ G. William Domhoff, 2007, „C.Wright Mills, Floyd Hunter, and 50 Years of Power Structure Research”, *Michigan Sociological Review*, 21: 1-54., online la http://sociology.ucsc.edu/whorulesamerica/theory/mills_address.html?print, accesat la 14.02.2011.

²⁶ G. William Domhoff, *The Class-Domination Theory of Power*, 2005, online la http://sociology.ucsc.edu/whorulesamerica/power/class_domination.html, accesat la 14.02.2011.

audienței și, prin urmare, a profitului, au pretenția sau își arogă dreptul de a stabili agenda publică. Elementul economic joacă un rol primordial în stabilirea unui segment dominant al agendei publice.

O altă explicație ar fi aceea că presa își asumă funcții sau roluri care de drept aparțin partidelor politice, dintr-o rațiune care nu se poate explica exclusiv prin influența factorului economic. Putem decela o pseudo-comunitate a trusturilor media care susțin sau nu o anumită formulă politică. Poate că mass-media au preluat funcțiile gândite pentru o comunitate a corporațiilor tocmai pentru că partidele politice funcționează incoerent. Îndemnul liberal sec și aspru: „îmbogățiți-vă!”, adresat celor care contribuiau la amplificarea murmurului ce dorea să demaște faptul că decizia politică nu (mai?) aparține celor cărora li se delegă prin vot fărăma de suveranitate, le putem substitui astăzi în România îndemnul: „creați-vă presă!”. Fără să intenționăm să dezvoltăm aici ideea, spunem totuși că tendința deschiderii blogurilor de către foarte mulți jurnaliști are ca ingredient de bază tocmai această dorință, deseori neconștientizată.

Dacă în Statele Unite formarea opiniei publice de către comunitatea corporațiilor este înscrisă într-un mecanism al organismelor non-profit care depind, deși nu în mod declarat, de veniturile pe care le asigură marile corporații, în spațiul românesc interferența dintre factorul economic și cel politic devine evidentă în spațiul mass-media, anihilând într-o oarecare măsură capacitatea cetățeanului de a reacționa în mod conștient și consecvent la o situație pe care de altfel o percepe ca fiindu-i potrivnică.

Concluzii

Ca să concluzionăm într-o manieră deloc delicată spunem că, la noi, în „turbarea” lui, „câinele” democrației este în stare să încerce să mănânce până și niște creaturi diforme și complet „indigeste”, așa cum au devenit partidele politice românești. Totuși, datorită importanței pe care o au partidele politice pentru funcționarea coerentă a sistemelor politice democratice, orice asemenea tentativă aduce iarăși în atenție originalitatea democrației românești.

Așadar, incapacitatea partidelor politice de a-și exercita în mod corespunzător funcțiile permite fragilizarea sistemului democratic prin acțiuni menite să sustragă prerogative din zona legislativ-executivă, pentru a le drena înspre mass-media.

Bibliografie:

Edwin, Baker, C., *Mass-media, piața și democrația*, traducere de Ileana Coșan, Luciana-Sabina Tcaciuc, Editura Moldova, Iași, 2008.

Baudouin, Jean, *Introducere în sociologia politicului*, traducere de Ioana Iaworski, Editura Amarcord, Timișoara, 1999.

Bréchon, Pierre, *Partidele politice*, traducere de Marta Nora Țârnea, Adina Barvinski, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2004.

Coman, Cristina, *Relații publice și mass-media*, Editura Polirom, Iași, 2004.

Coman, Mihai, *Mass media în România post-comunistă*, Editura Polirom, Iași, 2003.

- Denni, Bernard; Lecomte, Patrik, *Sociologia Politicului*, vol. II, traducere de Marta Nora Țârnea, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 1999.
- Huntington, Samuel, „Al treilea val al democrației”, în *Revista Română de Științe Politice*, vol. 2, nr. 1, aprilie 2002.
- Montesquieu, *De l'esprit de lois*, Œuvres complètes, tome premier, Édition de Ch. Lahure, Paris, 1856.
- Pop, Doru, *Mass-media și democrația*, Editura Polirom, Iași, 2001.
- Roșca, Luminița, *Formarea identității profesionale a jurnaliștilor*, Editura Polirom, Iași, 2000.
- Sartori, Giovanni, *Teoria democrației reinterpretată*, traducere de Doru Pop, Editura Polirom, Iași, 1999.

Bibliografie online

- Blagu, Bety „Cristian Tudor Popescu a demisionat din Clubul Român de Presă”, în ediția online *HotNews.ro*, din 20.11.2006, online la <http://www.hotnews.ro/stiri-arhiva-1141868-cristian-tudor-popescu-demisionat-din-clubul-roman-presa.htm>, accesat la 01.03.2011.
- Domhoff, William G., „C.Wright Mills, Floyd Hunter, and 50 Years of Power Structure Research”, *Michigan Sociological Review*, 2007, 21: 1-54., online la http://sociology.ucsc.edu/whorulesamerica/theory/mills_address.html?print, accesat la 14.02.2011.
- Domhoff, William G. , „The Class-Domination Theory of Power”, 2005, online la http://sociology.ucsc.edu/whorulesamerica/power/class_domination.html, accesat la 14.02.2011.
- Simina, Anca, „Băsescu face din mogulii amenințări la siguranța națională”, în Evenimentul Zilei din 23.06.2010, online la <http://www.evz.ro/detalii/stiri/basescu-face-din-mogulii-amenintari-la-siguranata-nationala-898903.html>, accesat la 14.02.2011.
- Toader, Flavius, „Ungaria: «Libertatea presei se duce de răpă»”, în *Evenimentul Zilei*, 03.01.2011, online la <http://www.evz.ro/detalii/stiri/ungaria-libertatea-presei-se-duce-de-rapa-917243.html>, accesat la 14.02.2011.
- Țepeș Greuruș, Oana „Ungaria a acceptat să amendeze legea presei”, în *Evenimentul Zilei*, 8 .02.2011, online la <http://www.evz.ro/detalii/stiri/ungaria-a-acceptat-sa-amendeze-legea-presei-920626.html>, accesat la 14.02.2011.
- Zilahy, Peter, „Hungary media law protest shows forbidden fruit remains sweet”, în *The Guardian*, 14.01.2011, online la <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2011/jan/14/hungary-media-law-protest?INTCMP=ILCNETTXT3487>, accesat la 14.01.2011.
- *** „Proiect de lege PDL, marca Prigoană, pentru controlul presei scrise și online”, online la <http://www.optimalmedia.ro/stire-interviu/proiect-de-lege-pdl-marca-prigoana-pentru-controlul-presei-scrise-si-online/2819>, accesat la 14.02.2011.
- *** „Deputații au respins proiectul de lege depus de Prigoană: îngrădește libertatea presei!”, online la http://www.money.ro/deputatii-au-respins-proiectul-de-lege-depus-de-prigoana--ingradeste-libertatea-presei_697171.html, accesat la 14.02.2011.
- *** „Julian Fota, consilier prezidențial: «În documentul CSAT nu apare ideea de presă ca pericol» ”, în *Evenimentul Zilei* din 23.06.2010, online la <http://www.evz.ro/>

detalii/stiri/ctp-despre-moguli-ca-pericol-national-e-un-grav-abuz-la-adresa-democratiei-898908.html, accesat la 14.02.2011.

***„Aidan White (FIJ): Identificarea presei ca o amenințare la siguranța națională, inacceptabilă”, online la <http://news.corect.com/politics/intern/aidan-white-fij-identificarea-presei-ca-o-amenintare-la-siguranta-nationala-inaccept>, accesat la 14.02.2011.

***„Jurnaliștii au Asociația Română a Profesioniștilor Mass – Media”, în *Evenimentul Zilei* din 18 februarie 2011, online la <http://www.evz.ro/detalii/stiri/jurnalistii-au-asociatia-romana-a-profesionistilor-mass-media-921743.html>, accesat la 01.03.2011. <http://clubulromandepresa.ro/>, accesat la 01.03.2011.